

Een gekraakte schatkist

Roman

door Tjerk de Reus

Grip, de nieuwe roman van Stephan Enter, ademt een ouderwetse sfeer. Het is een roman met diep graafwerk in het brein van de personages, met uitgewerkte ontwikkelingslijnen en een mooie dosis spanning. De ouderwetse, die je al kunt opsnuiven als je alleen maar her en der wat leest en door het boek bladert, zit vooral ook in de stijl. Enter noteert bijvoorbeeld: „(...) haar lach wijzigde de essentie van haar gezicht en overweldigde haar wezenstrekken.” Van zo'n zin kijk je even op. Is dit krom geformuleerd, of juist erg trefzeker? Wezenstrekken, dat is toch een woord uit de romans van Louis Couperus? Precies - en dat geeft nu net een specifieke smaak aan Enters roman. Zijn stijl is klassiek, de zinnen zijn met precisie geconstrueerd. Gaandeweg wordt steeds duidelijker dat Enter op zijn beste momenten een feilloos stilist is, die met zijn

welgekozen zinnen werelden optilt, eventjes ronddraait voor je verbaasde ogen, om ze dan weer met speels gemak te laten verdwijnen. Niet door allerlei tierelantijntjes in zijn taalgebruik op te nemen, maar gewoon door heel goed en heel precies te schrijven, met afgewogen beeldspraak.

Het woord 'grip' komt prima tot zijn recht in de bergbeklimmerssfeer die in deze roman wordt geschetst. Als je op een richel balanceert en de duizelingwekkende diepte onder je ziet, is grip gewenst. Dergelijke situaties komen voor in deze roman. Twintig jaar geleden trok een gezelschap jonge Nederlandse bergbeklimmers naar het verre noorden van Noorwegen, alwaar geklommen werd op de flanken van een reeks uit zee oprijzende bergen, de Lofoten genaamd. In het heden van de roman is dit dus eventjes geleden, maar allerminst uit het geheugen verdwenen. Twee mannen uit de groep van toen - Vincent en Paul - zijn per trein on-

derweg naar Wales om daar twee anderen uit de groep te bezoeken. Die twee zijn Lotte en Martin, die destijds een relatie kregen en inmiddels een dochter hebben. In de roman gaat het hoofdzakelijk over de vraag hoe dat verleden van ooit het heden stempelt; hoe beslissingen die gevallen zijn,

in het derde deel (ook weer zo'n zeventig pagina's) Vincent centraal staat. Het geeft bijzondere effecten om over dezelfde gebeurtenissen te lezen via de ervaring van verschillende personages. Je leert hen van binnenuit kennen, of althans: die suggestie wordt gewekt.

Herinneringen

De inhoudelijke thema's zijn boeiend en essentieel, misschien moet je zeggen: existentieel (maar dan niet denkend aan Sartre). De roman gaat over herinneringen: hoe werken die? En over liefde, nabijheid en afstand. Vooral afstandelijkheid is een motief dat vaker optreedt in het werk van Enter. Ook het waarnemen is nadrukkelijk aan de orde. Bekijk je de wereld om vervolgens alles wat je ziet in vakjes te stoppen? Of laat je het over je heen komen, als een ondeelbare, unieke ervaring die aan jou voorafgaat? Enter plaatst deze motieven in de uiteenlopende persoonlijkheden die in zijn roman figureren.

Wezenstrekken, dat is toch een woord van Couperus?

het leven daarna hebben bepaald, en of je daarmee gelukkig moet zijn of juist niet. De manier waarop Enter dit alles presenteert, geeft het boek een geweldige spankracht. In de eerste zeventig bladzijden kijken we door de ogen van Paul. In de ruim dertig die hierop volgen vormt Martin het vertelperspectief, terwijl

Maar het gaat verder dan psychologie. Het eerste woord uit de roman is 'God'. Je denkt: een stopwoord. Maar even verderop ontspint zich een discussie over eeuwigheid en onsterfelijkheid, die het uit zal houden tot het einde van de roman. In verband daarmee zijn er tal van discussies over religie, die natuurlijk prima met het woord 'grip' te combineren zijn. Expliciete godsdienstigheid wordt in de hoek van de naïviteit geplaatst, maar een diepe religieuze dimensie duikt in allerlei vormen op en maakt deze roman buitengewoon intrigerend: „(...) hij verlangde ernaar iets of iemand dankbaar te zijn voor dit landschap, voor het zicht op de wereld als een zojuist gekraakte schatkist - de saffieren meren, de valleien van smaragd.”

i Grip. Stephan Enter. Van Oorschot, 17,50 euro

'Heiligabend' met Christus als engel

door Hans Ester

Wie op de traditionele manier in Duitsland het kerstfeest viert, zal pas op de vooravond van Kerstmis de kerstboom versieren. Dan is de verrassing voor de kinderen over de stralende boom des te groter. Deze avond voorafgaande aan Kerstmis wordt Heiligabend genoemd. De avond omvat in wezen de hele nacht, de nacht waarin Christus wordt geboren. Een opvallend verschil tussen het Duitse kerstfeest en de viering elders, bijvoorbeeld in de Verenigde Staten, is dat in Duitsland het Christuskind zelf de geschenken brengt. De kinderen krijgen dus te horen dat de pakjes onder de kerstboom en op de mooi versierde kartonnen schalen het werk zijn van het Christkindchen.

Toch gebeurt dit niet zonder concurrentie. Wie deze concurrentie van de kant van de heilige Nikolaus, zijn knecht Ruprecht die de mand of zak met presentjes draagt, wil beschrijven, ziet al gauw dat de rollen van de genoemde figuren in de loop van de geschiedenis veranderen. We zien zelfs dat het Christuskind en Knecht Ruprecht met elkaar samenwerken, waarbij Christus de orders geeft.

'Kinderschrik'

Zoals iedereen weet, vervult de heilige Nikolaus (Sinter-

Christus verschijnt als engel en geeft Ruprecht instructies. Illustratie: Gertrud Caspari

klaas) een volkomen eenduidige, positieve rol. In de late middeleeuwen duikt echter binnen het volksgeloof een personage op dat onprettige trekken vertoont. Hij heeft een zak bij zich waarin hij stoute kinderen stopt. Deze

Knecht Ruprecht, de hulp van Sinterklaas, is de voortzetting van de 'kinderschrik', een boosaardige kerel die de ouders als pedagogisch hulpmiddel inzetten om hun kinderen in het gareel te houden. In streken waar het protestantis-

me domineerde, werd de heilige Nikolaus verdrongen door het 'Christkind' of 'de heilige Christus'. Knecht Ruprecht bleef verrassend genoeg wel in leven en veranderde van een lelijkerd in een personage dat zowel bestraft als geschenken uitdeelt. Doorgaans draagt de bebaarde Knecht Ruprecht een bruine pij. De monnikskap heeft hij over zijn hoofd getrokken. In zijn ene hand heeft hij een roe, terwijl de andere hand de zak met presentjes op schouder en rug in evenwicht houdt. Op een tekening van broer en zus Walther en Gertrud Caspari uit 1920 is mooi te zien hoe Knecht Ruprecht te herkennen was.

In hetzelfde boek van de Caspari's staat een tekening waarop Knecht Ruprecht en het Christuskind beiden te zien zijn. Christus verschijnt in de gedaante van een engel en geeft vanuit de hemel aan zijn 'trouwe knecht' Ruprecht op aarde instructies hoe hij heeft te handelen wanneer hij vrome en ook wanneer hij slechte kinderen tegenkomt.

Engel

De voorstelling van Christus als engel blijkt zeer algemeen te zijn. Uit de vele voorbeelden neem ik het boekje *Bilder-Album. Im Lande des Christkinds*, eveneens van ongeveer honderd jaar geleden. De tekst bij een van de illustraties vertelt dat Christus de kleine engelen bij elkaar roept om-

dat het morgen kerstfeest zal zijn. En zie daar: Christus laat de in het bos slapende Knecht Ruprecht wakker maken zodat hij zijn plichten kan vervullen. Die plichten beperken zich tot het kiezen van een mooie kerstboom in het bos, het verdelen van de noten uit zijn zak en het bestraffen van de stoute kinderen. Het uitdelen van de geschenken doen de engelen zelf. Zij hebben al het door hen in de hemel gemaakte speelgoed klaar gezet zodat het samen met de door de andere engelen gebakken lekkernijen naar de kinderen op aarde kan worden gebracht. Het Christuskind houdt toezicht dat alles goed verloopt. Aan het slot spreekt Christus de kinderen op aarde toe en vertelt hun dat wat zij in hun dromen hadden gezien nu in het schijnsel van de kaarsen onder de kerstboom ligt. Het meest opvallend in de Duitse kinderboeken over het kerstfeest is de concreetheid waarmee de hemelse wereld wordt voorgesteld. De engelen fabriceren de poppen en speelgoedtreinen, ze bakken koekjes en begeleiden het Christuskind op zijn weg naar de kinderen op aarde.

Voor een Nederlands kind van gereformeerde huize was de Duitse kersttraditie vreemd. En toch ook zo warm en plezierig dat hij er anno 2011 met dankbaarheid op terugkijkt.